

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Руслана Труба

Олег Полянський

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни

„ІСТОРІЯ УКРАЇНИ”

спеціальність 073 «Менеджмент»
рівень вищої освіти – бакалавр

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін

„31” серпня 2020 р. протокол № 1

Зав.каф _____ О.А. Полянський

Львів – 2020

№	ТЕМИ	семінари
	Теми I модуля	К-сть год.
1.	Вступ до історії України. Первісне суспільство і перші державні утворення на території України	4
2.	Київська Русь. Галицько-Волинське князівство: зародження державності українського народу (IX – перша половина XIV ст.)	2
3.	Україна в другій половині XIV – першій половині XVII ст.: литовсько-польська доба	2
4.	Українська національна революція середини XVII ст.: формування козацької держави	2
5.	Україна в другій половині XVII – XVIII ст.: доба Руїни та Гетьманщини	4
6.	Україна у складі Російської та Австрійської імперій: колоніальна політика російського самодержавства та австрійського абсолютизму; національне відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)	4
	Всього за I модуль	18
	Теми II модуля	
7.	Українська національна революція 1917–1921 рр.: відродження української державності	4
8.	Україна у міжвоєнний період (1921 – 1938 рр.): утвердження тоталітарного режиму; спадкоємність традицій боротьби за незалежну українську державу	2
9.	Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	2
10.	Україна в др. пол. 40-х – пер. пол. 80-х рр. XX ст.: трансформації суспільно-політичного та економічного розвитку	2
11.	Україна на шляху до незалежності (середина 80-х рр. XX ст. – 2021 р.)	2
	Всього за II модуль	12
	Разом	30

ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. Стародавня доба в історії України¹

1. Предмет, мета, завдання та періодизація курсу «Історія України».
2. Формування людської цивілізації на території України. Перші етнічні утворення на її землях.
3. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
4. Походження слов'ян та їх проблеми етногенезу українців.

Основні дати

1 млн. років тому – поява первісних людей на території України.

IV–III тис. до н. е. – розселення племен трипільської культури на території України.

IX–VII ст. до н. е. – розселення киммерійців між Дністром і Доном, а також на Кримському та Таманському півостровах.

VII–III ст. до н. е. – панування скіфів на території Північного Причорномор'я.

VII–VI ст. до н. е. – грецька колонізація Північного Причорномор'я.

I–II ст. – перші згадки про слов'ян у творах римських вчених – Плінія Старшого, Тацита, Птолемея.

IV–VII ст. – формування перших східнослов'янських політичних об'єднань – союзів племен.

Рекомендована література

- ✓ Баран В. Д. Давні слов'яни / В. Д. Баран. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – Т. 3. – 335 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Баран В. Д. Історичні витоки українського народу / В. Д. Баран, Я. В. Баран. – К.: Генеза, 2005. – 208 с.
- ✓ Бунятян К. На світанку історії / К. Бунятян, В. Мурзін, О. Симоненко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – Т. 1. – 335 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Галушко К. Народи, етноси, нації / К. Галушко. – К.: Темпора, 2008. – 72с.
- ✓ Залізник Л. Походження українців: між наукою та ідеологією: Популярне видання / Л. Залізник. – К.: Темпора, 2008. – 104 с.

1

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. – С.45-63.

- ✓ Крижицький С. Античні держави Північного Причорномор'я / С.Крижицький, В. Зубар, А. Русяєва. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1997. – Т. 2. – 335 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Новітні міфи та фальшивки про походження українців. Збірник статей: Популярне видання. – К: Темпора, 2008. – 136 с.
- ✓ Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2015.
http://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skiifskykh_voien_do_nezalezhnosti/
- ✓ Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Наталія Яковенко. – 2-ге вид., перероб. та розшир. – К.: Критика, 2005. – 584 с.
<http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Трипільська культура в історії України

2. Національна символіка України

ТЕМА 2. Київська Русь і Галицько-Волинська держава в історії України²

1. Утворення Київської Русі та основні етапи її розвитку.
2. Політичний устрій, соціально-економічний розвиток та культура Київської Русі. Внутрішня і зовнішня політика князів Олега-Ігоря-Ольги-Святослава-Володимира-Ярослава.
3. Причини та наслідки розпаду Київської Русі. Володимир Мономах і його політика. Боротьба Русі з монголо-татарами.
4. Утворення, розпад і занепад Галицько-Волинської держави. Роман Мстиславович та Данило Галицький.

Основні дати

2

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - С.64-88.

VIII–IX ст. – утворення праукраїнської держави Руська земля з центром у Києві.
860–866 – походи князя Аскольда на Константинополь.
860 – Аскольдове «хрещення».
882 – вбивство Аскольда варягами, захоплення Києва Олегом.
882–912 – правління Олега на Русі.
907, 911 – походи Олега на Візантію.
911 – укладення договору між Руссю і Візантією.
912–945 – князювання Ігоря.
915 – перша згадка про печенігів.
941, 944 – походи князя Ігоря на Візантію.
945 – вбивство князя Ігоря древлянами.
945–964 – регентство княгині Ольги.
955 – прийняття Ольгою християнства під час її поїздки до Константинополя.
964–972 – князювання Святослава.
964–966 – Східні походи Святослава.
968, 969–971 – походи князя Святослава на Балкани.
968 – облога печенігами Києва.
972 – загибель Святослава у битві з печенігами біля дніпровських порогів.
972–978 – князювання Ярополка Святославича в Києві.
980–1015 – князювання Володимира Великого.
988 – запровадження християнства в Київській Русі.
1019–1054 – князювання Ярослава Мудрого.
1036 – поразка печенігів під Києвом.
1037 – спорудження в Києві Софійського собору.
1097 – князівський з'їзд у Любечі.
1113 – укладення монахом Нестором першої редакції літописного зведення — «Повісті минулих літ».
1113–1125 – князювання Володимира Мономаха.
1187 – перша літописна згадка назви «Україна» щодо земель Південної Київщини та Переяславщини.
1199 – об'єднання волинським князем Романом Мстиславичем Галицької і Волинської земель і утворення Галицько-Волинського князівства.
1202 – захоплення Києва князем Романом Мстиславичем.
1223 – поразка руських дружин і половецького війська в битві на р. Калці.
1237–1240 – монгольська навала на Русь.
1238 – перемога військ Данила Галицького над німецькими лицарями-хрестоносцями під Дорогочином.
1239 – об'єднання Галицької, Волинської та Київської земель Князем Данилом Романовичем.
1240, 6 грудня – облога й розорення Києва військами хана Батия.
1246 – поїздка Данила Романовича у Золоту Орду за «ярликом» на князювання.
1253 – коронування в Дорогочині Данила Романовича як короля Русі.
1256 – перша згадка про заснування Львова.
1264 – смерть Данила Романовича. Галицька земля відходить до його сина Лева.

Рекомендована література

- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf

- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – Т. 5. – 335 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Котляр М. Ф. Данило Галицький: Біографічний нарис / М. Ф. Котляр. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 2002. – 327 с. – (Особистість і доба).
- ✓ Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / НАН України; Ін-українознавства ім. І. Крип'якевича; передм. Я. Ісаєвича. – 2-ге вид.; із змінами і доп. / І. Крип'якевич. – Львів: ІУ, 1999. – 219 с.
- ✓ Ричка В. Княгиня Ольга / В. Ричка. – К., 2004. – 336 с. – (Особистість і доба)
- ✓ Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / [Михайло Відейко та ін. ; упоряд. Кирило Галушко]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 351, [16] с. (Історія без цензури).
- ✓ Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – Т. 4. – 351с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Толочко П. П. Ярослав Мудрий / П. П. Толочко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2002. – 271с. – (Особистість і доба).

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Культура Київської Русі

2. Від язичництва до християнства: історичне значення християнізації Русі

3. Фізична культура народу в період Київської Русі

ТЕМА 3. Перший поділ України. Місце і роль українського козацтва та Запорозької Січі в боротьбі за українську державність³

1. Загарбання українських земель іноземними державами.
2. Політичне становище, соціально-економічний розвиток та духовно-культурне життя українського народу.
3. Виникнення українського козацтва та утворення Запорозької Січі.
4. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої третини XVII ст.

Основні дати

1323 р. — Литва захопила Берестейську та Дорогочинську землі.

1323—1340 рр. — Князювання Юрія II (Боєслава Тройденевича — останнього Галицько-Волинського князя).

1340—1377 рр. — Князювання Любарта Гедиміновича на Волині.

1345—1377 рр. — Князювання великого князя Ольгерда в Литві.

1349 р. — Польща захопила більшу частину Галичини.

1362 р. — Перемога військ Литви над Золотою Ордою в урочищі Сині Води (Поділля). Вхід до складу Литви Київщини і Поділля.

1375 р. — Створення Галицької митрополії.

1377—1434 рр. — Князювання Ягайла Ольгердовича (з 1386 р. — польський король).

1385 р. — Кревська унія.

1387 р. — Польща остаточно приєднала Галичину.

1410, 15 липня — Грюнвальдська битва.

1413 р. — Городельська унія між Литвою і Польщею.

1392 — 1430 рр. — Князювання великого князя Вітовта у Литві.

1490-і рр. — Перші згадки в документальних джерелах про українських козаків.

1490—1492 рр. — Повстання проти шляхти під керівництвом Мухи в Галичині.

1526—1608 рр. — Роки життя Костянтина Острозького — засновника Острозької академії.

1550—1563 рр. — Гетьманування Дмитра Вишневецького.

1552 — 1554 рр. — Заснування Запорізької Січі на о. Мала Хортиця. Похід Д.Вишневецького (Байди) в Крим.

1556—1561 рр. — Переклад українською мовою Пересопницького Євангелія.

1569 р. — Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої.

1596—1647 рр. — Роки життя Петра Могили — митрополита Київського, засновника Києво-Могилянської колегії (1632 р.).

1591 —1593 рр. — Козацько-селянське повстання під проводом К.Косинського.

1594—1596 рр. — Козацько-селянське повстання на чолі з С.Наливайком.

1595—1657 рр. — Роки життя Богдана Зиновія Хмельницького — гетьмана України (1648—1657 рр.).

1596 р. — Берестейська церковна унія.

3

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. – С. 89-112.

1616—1622 рр. — Гетьманування Петра Конашевича-Сагайдачного.

1621 р. — Битва під Хотиним.

1625-1638 рр. - Козацько-селянські повстання під керівництвом М.Жмайла, Т.Трясила. І.Сулими, Я.Остринина, Д.Гуні.

1648 —1676 рр. — Національно-визвольна революція українського народу проти шляхетської Польщі.

Рекомендована література

- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Брехуненко В. Морські війни українських козаків / В. Брехуненко. – Київ, 2007. – 80с. – (Перемоги української зброї).
- ✓ Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / уклад., комент. В. Ю. Короля. – К., 2002. – С. 87–96;98–99; 118–119.
- ✓ Історія українського козацтва: нариси у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В. А. Смолій [та ін.]; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія, 2006. – 781 с.
- ✓ Історія України в особах: Литовсько – Польська доба / О. Дзюба, М. Довбищенко, О. Русина [та ін.]. – К.: Україна, 1997. – 272 с.
- ✓ Плохій С. Наливайкова віра: Козаки та релігія в ранньомодерній Україні / С. Плохій; [пер.з англ. Софії Грачової] – К.: Критика, 2005. – 496 с.
- ✓ Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2015. http://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifsk_ykh_voien_do_nezalezhnosti/
- ✓ Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / О. В. Русина. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – Т. 6. – 319 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Сергійчук В. І.Дмитро Вишневецький / В. І. Сергійчук. – К.: Україна, 2003. – 190с. – (Українські державники).
- ✓ Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9-ти т. – К.: Дніпро, 2001. – Т. 2. – С. 346–359.
- ✓ Україна: антологія пам'яток державотворення Х–ХХ ст.: у 10 т. – К.: Основи, 2008. – Т. 2. – С. 236–251.

- ✓ Уривалкін О. Як українські землі потрапили до складу Польщі (Люблінська унія 1569 року) / О. Уривалкін // Таємниці історії України (загадки, події, факти). – К.: КНТ, 2006. – С. 57–77.
- ✓ Уривалкін О. Як українські землі у XIV – XVI ст. потрапили до складу сусідніх держав / О. Уривалкін // Таємничі грані історії. – К.: КНТ, 2007. – С. 266–273.
- ✓ Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану: друга половина XV – середина XVII ст. / В. О. Щербак. – 2-ге вид. – К.: Видав. дім «КМ АCADEMIA», 2006.
- ✓ Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: у 3 т. Т. 3 / Д. Яворницький; АН УРСР, Археографічна комісія, Ін-т історії України – К.: Наукова думка 1993. – 558 с.
- ✓ Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н.Яковенко. – 2-ге вид., перероб. та розшир. – К.: Критика, 2005. – 584 с.
- ✓ Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2002. – 416 с.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Військове мистецтво українського козацтва

2. Система фізичного виховання українського козацтва

ТЕМА 4. Перша українська національна революція середини XVII ст.⁴

1. Причини, характер, рушійні сили та періодизація революції.
2. Збаразько-Зборівська кампанія і Зборівський мирний договір (1649) – Берестецька битва і Білоцерківський мирний договір (1651): порівняльна характеристика.

4

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. – С.113-133.

3. Формування Української козацької держави: політичний та адміністративно-територіальний устрій, фінансова система, судочинство, армія, зміни в соціально-економічному житті.
4. Переяславсько-Московська угода 1654 р. та її наслідки для України.

Основні дати

1648–1676 – українська національна революція.

1648 – перемоги козацьких військ на чолі з Б. Хмельницьким над поляками під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями.

1649 – розгром польського війська в битві під Зборовом. Зборівська мирна угода.

1651 – поразка козацького війська в битві під Берестечком. Білоцерківський договір.

1652 – розгром польського війська в битві під Батогом.

1653 – перемога українського війська на чолі з І. Богунем над польсько-шляхетською армією під Монастирищем. Рішення Земського собору про прийняття Війська Запорозького під протекторат московського царя.

1654, 8 січня – Переяславська рада.

1654, березень – «Березневі статті».

1657 – смерть Б. Хмельницького.

Рекомендована література

- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Брехуненко В. Богдан Хмельницький / В. Брехуненко. – Київ, 2007. – 70 с. – (Великі українці).
- ✓ Брехуненко В. Українська держава доби Богдана Хмельницького / В. Брехуненко. – Київ, 2009. – 64 с.
- ✓ Наслідки Переяславської ради 1654 року : Збірник статей. – К.: Смолоскип, 2004. – 605 с.
- ✓ В. Смолій. Українська національна революція XVII ст.(1648–1676рр.) / В. Смолій, В. Степанков. - К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – Т. 7. - 351с. - (Україна крізь віки).
- ✓ Універсали Богдана Хмельницького 1648–1657. – К.: Альтернативи, 1998. – 382 с.

- ✓ Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1676 рр. / Т. Чухліб. – К.: Арістей, 2005. – 639 с.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Богдан Хмельницький: історичний портрет.

2. Михайло Брайчевський. «Приєднання чи возз'єднання?»

ТЕМА 5. Боротьба за українську державність наприкінці XVII–XVIII століттях⁵

1. Порушення російським царизмом Переяславсько-Московської угоди 1654 р. Боротьба козацько-старшинських угруповань за владу. Поділ України на Лівобережну і Правобережну та боротьба за возз'єднання.
2. Гетьман Іван Мазепа, його внутрішня і зовнішня політика та роль в історії України.
3. Посилення колоніальної політики Російської імперії щодо України в першій половині XVIII ст.
4. Ліквідація Російським самодержавством Гетьманщини та Запорозької Січі.
5. Російсько-турецькі війни, поділи Польщі та їх вплив на нове територіальне розчленування України.
6. Гайдамацький та опришківський рухи в Україні.

Основні дати

1657, жовтень — 1659 рр. — Гетьманування Івана Виговського.
1658 р. — Гадяцький договір.
1659 р. — Розгром московських військ під Конотопом.
1659—1663 рр. — Друге гетьманування Ю.Хмельницького.
1659 р. — Переяславські статті Ю.Хмельницького.
1660 р. — Слободищенський трактат — угода Ю.Хмельницького з Польщею.
1661 р. — Відкриття університету у Львові.
1663—1668 рр. — Гетьманування І.Брюховецького на Лівобережній Україні.
1663—1665 рр. — Гетьманування П.Тетері на Правобережній Україні.

5

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - С.134-163.

1665 р. — Московські статті. Обмеження автономії України.
 1665—1676 рр. — Гетьманування П.Дорошенка.
 1667 р. — Андрусівське перемир'я між Московщиною і Польщею. Поділ України на Лівобережну (у складі Московщини) і Правобережну (у складі Польщі).
 1668—1672 рр. — Гетьманування Д.Многогрішного.
 1669, березень — Глухівські статті.
 1672—1687 рр. — Гетьманування І.Самойловича на Лівобережній Україні.
 1677 — 1681 рр. — Російсько-турецька війна за Лівобережну Україну. Третє гетьманування Ю.Хмельницького.
 1681 р. — Бахчисарайський договір між Московщиною, Туреччиною і Кримським ханством.
 1685 р. — Підпорядкування Київської митрополії московському патріарху.
 1686 р. — «Трактат про вічний мир» між Московщиною і Польщею.
 1687—1709 рр. — Гетьманування І.Мазепи. Коломацькі статті.
 1708, жовтень — Перехід І.Мазепи на бік Карла XII.
 1708, 2 листопада — Московські війська розгромили гетьманську столицю м.Батурин.
 1708—1722 рр. — Гетьманування І.Скоропадського.
 1709 р. — Московська армія зруйнувала Чортомлицьку Січ. Полтавська битва.
 1710, квітень — Обрання гетьманом України П.Орлика в Бендерах.
 1710 р. — Конституція П.Орлика.
 1711 р. — Заснування Олешківської Січі.
 1722 р. — Заснування першої Малоросійської колегії.
 1722 — 1724 рр. — Гетьманування П.Полуботка.
 1727—1734 рр. — Гетьманування Д.Апостола.
 1734 — 1750 рр. — Правління гетьманського уряду.
 1734 р. — Повернення запорожців в Україну. Заснування Нової Січі на р. Підпільній.
 1745 р. — Загибель ватажка карпатських опришків Олекси Довбуша.
 1750—1764 рр. — Гетьманування К.Розумовського.
 Близько 1690—1803 рр. — Петро Калнишевський — останній кошовий отаман Запорізької Січі (1762, 1765 — 1775 рр.).
 1764 р. — Ліквідація Гетьманщини і створення другої Малоросійської колегії.
 1768 р. — Початок Коліївщини на Правобережній Україні.
 1772 р. — Перший поділ Польщі. Приєднання Східної Білорусі до Росії, а Галичини до Австрії.
 1775 р. — Росія ліквідувала Запорізьку Січ. Буковина відійшла до Австрійської монархії.
 1775—1828 рр. — Задунайська Січ.
 1781 р. — Ліквідація полкового територіально-адміністративного поділу на Лівобережжі.
 1783 р. — Приєднання Кримського ханства до Росії. Царський указ про закріпачення селян на Лівобережній і Слобідській Україні.

Рекомендована література

- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. — 6-те вид., доп. — К.: Академвидав, 2016. — 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX—XX ст. / Я. Грицак. — К., 2019. — 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. — К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Горобець В. «Волимо царя східного...» Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава / В. Горобець. — К.: Критика, 2007. — 464 с.
- ✓ Гуржій О. І. Гетьманська Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. — К.: Видавничий центр «Альтернативи», 1999. — Т. 8. — 303с. — (Україна крізь віки).

- ✓ Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / З. Когут; [пер. з англ. Софії Грачової]. – К.: Критика, 2004. – 354 с.
- ✓ Когут З. Російський централізм і українська автономія: ліквідація Гетьманщини 1760–1830 / З. Когут. – К.: Основи, 1996. – 302 с.
- ✓ Конотопська битва 1659 року: зб. наук. праць / упоряд. О. Ткачук. – К., 1996. – 178 с.
- ✓ Кулиняк Д. Соловецький в'язень / Д. Кулиняк. – К., 1991. – 70 с.
- ✓ Мазепа: Збірник / упор. тексту Ю.І. Іванченка. – К.: Мистецтво, 1993. – 240 с.
- ✓ Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. Оглоблин. – 3-тє вид. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острог; Торонто, 2003. – 496 с.
- ✓ Панашенко В. Соціальна еліта Гетьманщини (др. пол. XVII – XVIII ст.) / В. Панашенко. – К., 1995. – 211 с.
- ✓ Реєнт О. П. Усі гетьмани України : Легенди, міфи, біографії / О. Реєнт. – Х.: Фоліо, 2007. – 415 с. – (Історичне досє).
- ✓ Смолій В. Українська державна ідея в XVII–XVIII ст.: проблеми зародження, формування, реалізації / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Альтернативи, 1997. – 366 с.
- ✓ Смолій В. Правобережна Україна в др. пол. XVII–XVIII ст.: Проблеми державотворення / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Либідь, 1993. – 500с.
- ✓ Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9-ти т. – К.: Дніпро, 2001. – Т. III. Кн. 2. – С. 297–316; 463–467; Т. IV. Кн. 1. – С. 201–215; 237–245.
- ✓ Яковлева Т. Гетьманщина в др. пол. 50-х років XVII ст.: причини і початок Руїни / Т. Яковлева. – К.: Основи, 1998. – 447 с.
- ✓ Яковлева Т. Руїна Гетьманщини. Від Переяславської Ради 2 – до Андрусівської угоди (1659–1667 рр.) / Т. Яковлева; Ін-т історії НАН України. – К.: Основи, 2003. – 644 с.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Конотопська битва 1659 р.

2. Іван Мазепа як меценат української культури

3. Пилип Орлик та його «Конституція»

4. Петро Калнишевський – останній кошовий отаман Запорозької Січі

ТЕМА 6. Суспільно-політичний рух й національне відродження в Україні наприкінці XVIII на початку ХХ ст.⁶

1. Передумови національного відродження: політичне становище та соціально-економічний розвиток України в складі Російської імперії та Австрійської монархії.
2. «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху та культури України.
3. Кирило-Мефодіївське товариство в історії суспільно-політичного руху та культури України.
4. Національний рух на східно- і західноукраїнських землях в другій половині ХІХ ст.: громадівство, народництво; москвофільство, народовство.
5. Створення, програмні документи та діяльність українських політичних партій.
6. Україна у Першій світовій війні.

Основні дати

1772 – перший поділ Польщі. Приєднання до Росії Східної Білорусії, а Галичини — до Австрії.

1775 – ліквідація царським самодержавством Запорозької Січі.

1781 – ліквідація полкової системи на Гетьманщині, утворення натомість намісництв за російським зразком.

1783 – царський маніфест про приєднання до Російської держави Кримського ханства; – царський указ про закріпачення селян на Лівобережній та Слобідській Україні.

1784 – відкриття університету у Львові.

1785 – «Жалувана грамота дворянству» Катерини ІІ, згідно з якою українська старшина зрівнювалась у правах з російським дворянством.

1793 – другий поділ Польщі. До Росії відійшли Київщина, Східна Волинь, Поділля, Брацлавщина.

1795 – третій поділ Польщі. Росія включила до свого складу Західну Волинь, Західну Білорусію, Литву і Курляндію.

1798 – видання в Петербурзі трьох частин «Енеїди» Івана Котляревського.

1803 – царський указ про «вільних хліборобів», згідно з яким поміщики за власним бажанням могли відпускати кріпосних селян на волю й давати їм земельні наділи.

1805 – відкриття Харківського університету.

1812, червень – початок агресії Наполеона проти Росії.

1812–1835 – антикріпосницькі виступи селян на Поділлі під проводом У. Кармалюка.

6

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. – С.164-217.

1818–1821 – діяльність таємної організації «Союз благоденства», «побічні управи» якого діяли в Кишиневі, Тульчині, Полтаві тощо.

1820 – заснування в Ніжині Гімназії вищих наук.

1821 – утворення в Тульчині таємного «Південного товариства».

1825, грудень – повстання декабристів у Петербурзі.

1825, грудень – 1826, січень – повстання Чернігівського полку в Україні.

1827–1830 – діяльність таємного демократичного гуртка у Ніжинській Гімназії вищих наук.

1830–1831 – Польське визвольне повстання на Правобережній Україні.

1833–1837 – діяльність напівлегального демократично-просвітительського та літературного угруповання «Руська трійця».

1834 – заснування університету в Києві.

1840 – видання в Петербурзі «Кобзаря» Т. Шевченка.

1843–1844 – селянське повстання під проводом Л. Кобилиці на Буковині.

1846–1847 – діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.

1847–1848 – запровадження в Правобережній Україні «Інвентарних правил».

1848, травень – утворення у Львові першої української політичної організації – Головної руської ради.

1848 – ліквідація кріпосного права у Галичині та на Буковині.

1853–1856 – Кримська війна.

1855 – розгортання масового антикріпосницького руху «Київської козаччини».

1856 – похід «У Таврію за волею» – масове самовільне переселення селян Катеринославщини та Херсонщини.

1861, лютий – царський маніфест про скасування кріпосного права в Росії.

1861–1862 – видання в Петербурзі українського журналу «Основа».

1863 – циркуляр міністра внутрішніх справ Валуєва про обмеження видання книг та заборону викладання в школах українською мовою; – написання П. Чубинським вірша «Ще не вмерла Україна» – тексту до сучасного гімну України.

1864 – земська, судова та шкільна реформи у Росії.

1865 – заснування в Одесі Новоросійського університету; – відкриття першої в Україні залізниці Одеса – Балта.

1867 – перетворення Австрійської імперії на дуалістичну Австро-Угорську.

1868 – створення у Львові першого осередку товариства «Просвіта».

1874 – масове «ходіння в народ».

1875 – відкриття університету в Чернівцях.

1876 – затвердження царем Емського указу, що забороняв видання та ввезення з-за кордону літератури українською мовою.

1876–1879 – діяльність народницької організації «Земля і воля».

1877 – «Чигиринська змова».

1880–1881 – діяльність «Південноросійського робітничого союзу» народників у Києві.

1882 – створення в Єлисаветграді першої української професійної театральної трупи.

1890 – утворення Русько-української радикальної партії (РУРП) – першої української політичної партії.

1892 – виникнення таємного товариства «Братство тарасівців».

1897 – перший загальний перепис населення Російської імперії; – на Харківському паровозобудівному заводі завершено будівництво першого паровоза.

1900 – утворення Революційної української партії (РУП); – видання у Львові брошури М. Міхновського «Самостійна Україна» в Петербурзі.

1900, травень – виникнення першої молодіжної організації «Січ».

1905, 9 січня – розстріл робітничої демонстрації («Кривава неділя»); – початок першої російської революції.

1905, червень – повстання на броненосці «Потьомкін».

1905, жовтень – всеросійський загальний політичний страйк. Виникнення Рад робітничих депутатів.

1905, жовтень – підписання царем маніфесту «Про удосконалення державного порядку», в якому було обіцяно громадянські свободи та скликання законодавчої Думи.

1905, жовтень – відкриття в Одесі першої в під російській Україні «Просвіти».

1905, грудень – збройні повстання в Харкові, Олександрівську, Горлівці.

1906, листопад – царський указ про вільний вихід селян із общини. Початок столипінської аграрної реформи.

1907, 3 червня – царський указ про розпуск II Державної думи. Державний переворот, що фіксував поразку революції 1905–1907 рр.

1908 – утворення «Товариства українських поступовців» (ТУП).

1911 – створення молодіжної організації «Пласт».

1912 – створення військово-патріотичного товариства «Січові Стрільці».

1914, лютий – масовий рух протесту проти заборони царатом святкування сторіччя з дня народження Т. Шевченка.

1914, серпень – створення в Львові Головної української ради; – заснування «Союзу визволення України» (СВУ).

1914 – створення в складі австро-угорської армії українського добровольчого Легіону січових стрільців (УСС); – утворення царським урядом Галицько-Буковинського генерал-губернаторства.

Рекомендована література

- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Зуляк І. Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939) / І. Зуляк. – Тернопіль: Воля, 2005. – 946 с.
- ✓ Капеллер А. Росія, як політична імперія: Виникнення. Історія. Розпад / А. Капеллер[перекл. з нім. Х. Назаркевич]. – Львів, 2005. XII+360 с.
- ✓ Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. Лазарович. – Тернопіль: Джура, 2005. – 592 с.
- ✓ Політична історія України XX ст.: у 6 т. Т.1. На зламі століть (кінець XIX ст. – 1917 р.) / НАН України; Ін-т політ. і етнонац. досліджень; І. Ф. Курас, Ю. І. Шаповал, Ю. А. Левенець [та ін.]. – К.: Генеза, 2002. – 420с.
- ✓ Полянський О. Курс лекцій з історії України / О. Полянський. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 192 с.
- ✓ Полянський О. Західна Україна у двох революціях: 1848–1918 / О. Полянський. – Тернопіль: Джура, 1998. – 52 с.
- ✓ Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / О. Реєнт. – К., 2003. – 340 с.
- ✓ «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху й культури України. – К.: Наукова думка, 1987. – 340 с.
- ✓ Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – Т. 9. – 335 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Стеблій Ф. Предтеча «Руської Трійці» / Ф. Стеблій; ІУ ім. І.Крип'якевича НАН України. – Львів, 2003. – 96 с. – (Бібліотека Шашкевичіани, №2(7)).

- ✓ Стеблій Ф. Сподвижник Маркіяна Шашкевича: Яків Головацький – діяч українського національного відродження / Ф. Стеблій; ІУ ім. І.Крип'якевича НАН України. – Львів, 2004. – 96 с. – (Бібліотека Шашкевичіани, №3(8)).
- ✓ У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів.– Харків, 2016. – 352 с.
- ✓ Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / За заг. ред. М. М.Мудрого. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. - 408 с. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Mudryi_Marian/Chas_narodiv_Istoriia_Ukrainy_XIX_stolit_tia/

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Місце і роль Тараса Шевченка в історії України

2. Український національний рух в час революції 1848 р.

3. Товариство «Просвіта» в українському національному русі другої половини XIX – початку XX ст.

4. Українські Січові Стрільці в національно-визвольному русі періоду Першої світової війни

МОДУЛЬ II

ТЕМА 7. Друга українська національна революція 1917–1921 рр.⁷

1. Причини, початок, характер та періодизація української національної революції.
2. Утворення Української Центральної Ради, її склад, внутрішня і зовнішня політика. Проголошення УНР.
3. Українська гетьманська держава Павла Скоропадського: її внутрішня і зовнішня політика.
4. Українська Народна Республіка доби Директорії: її внутрішня і зовнішня політика.
5. Західно-Українська Народна Республіка: її внутрішня і зовнішня політика.
6. Причини поразки та уроки національної революції 1917–1921 рр.

Основні дати

1917 р.

Лютий — Початок революції в Російській імперії.

4(17) березня — Утворення Української Центральної Ради.

6 (19) квітня — Початок роботи Всеукраїнського Національного Конгресу у Києві.

10 (23) червня — I Універсал Центральної Ради.

15 червня — Створення Генерального Секретаріату Центральної Ради.

3(16) липня — II Універсал Центральної Ради.

25 жовтня — Центральна Рада утворила Комітет з охорони революції в Україні.

7 (20) листопада — III Універсал Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки (УНР).

4 (17) грудня — Ультиматум Раднаркому РСФРР Центральній Раді.

11 — 12 грудня — Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові. Проголошення України Радянською республікою.

27 грудня — Вибори до Українських установчих зборів.

1918 р.

22 січня — IV Універсал Центральної Ради.

29 січня — Бій під Крутами.

9 лютого — Підписання мирного договору УНР з країнами австро-німецького блоку.

7

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. – С.218-265.

9 лютого — Війська М.Муравйова захопили Київ. Більшовицькі погроми та масові розстріли. Переїзд Центральної Ради до Житомира.

1 березня — Прийняття Законів про державний герб УНР, про грошову систему, про громадянство.

18—19 лютого — Вступ німецьких військ в Україну.

2 березня — Вступ німецьких і українських військ до Києва.

29 квітня — УЦР ухвалила Конституцію УНР, обрання М. Гру шевського Президентом УНР. Гетьманський переворот, проголошення П.Скоропадського гетьманом України.

18 жовтня — Створення Української Національної Ради у Львові.

13 листопада — Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

14 листопада — Утворення Директорії УНР. Заснування Всеукраїнської Академії наук у Києві.

14 грудня — Гетьман П.Скоропадський зрікся влади на користь Директорії.

18 грудня — Десант країн Антанти в Одесі.

1919 р.

22 січня — Акт злуки УНР і ЗУНР.

11 лютого — С.Петлюра став головою Директорії УНР (після відставки В.Винниченка).

6—10 березня — Всеукраїнський з'їзд Рад у Києві. Утворення УСРР. Схвалення Конституції УСРР.

Травень — червень — Східну і Південну Україну окупували війська Денікіна.

Жовтень — Армія Денікіна зайняла Правобережну Україну.

7 листопада — Початок третього наступу більшовиків на Україну.

11 грудня — Створення Всеукраїнського революційного комітету на чолі з Г.Петровським, який 19 січня 1920 р. перетворено на Раднарком УСРР на чолі з Х.Раковським.

16 грудня — Більшовики втретє захоплюють Київ.

1920 р.

22 квітня — Варшавський договір між УНР і Польщею. 25 квітня — Початок польсько-радянської війни. 6 травня — Польські та українські війська зайняли Київ.

26 травня — Контрнаступ більшовиків на Україну.

12 червня — Більшовики зайняли Київ.

28 жовтня — 17 листопада — Більшовицький наступ проти Врангеля в Криму.

Грудень — Союзний договір між УСРР і РСФРР про військову і господарську співпрацю.

1921 р.

18 березня — Ризький мирний договір між Польщею і РСФРР та УСРР.

Серпень — Більшовики розгромили загоны Н.Махна.

4 — 29 листопада — Другий Зимовий похід армії УНР під проводом Ю.Тютюнника. 23 листопада під Базаром розстріляно 359 його учасників.

Рекомендована література

- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. — 6-те вид., доп. — К.: Академвидав, 2016. — 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX—XX ст. / Я. Грицак. — К., 2019. — 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. — К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посіб. / В. Верстюк. — К.: Заповіт, 1997. — 344 с.
- ✓ Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. — Львів: Олір, 1995. — 368с.

- ✓ Литвин М. Україно-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1998. – 526 с.
- ✓ Макарчук С. Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР / С. Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.
- ✓ Полянський О. Західно-Українська народна республіка : до 95-річчя ЗУНР / Олег Полянський // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. - Львів, 2013. - Вип. 3. - С. 5-20. Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/5798/1/%d0%9f%d0%be%d0%bb%d1%8f%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d0%9e..pdf>
- ✓ Реєнт О. П. Павло Скоропадський / О. П. Реєнт. – К.: Альтернативи, 2003. – 304 с. – (Особистість і доба).
- ✓ Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. / О. С. Рубльов, О. П. Реєнт. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – Т. 10. – 319 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Скоропадський П. Спомини / П. Скоропадський; [передмова Г. В. Папакіна]. – К.: Україна, 1992. – 112 с.
- ✓ Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис / В. Солдатенко. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Михайло Грушевський: історичний портрет

2. Володимир Винниченко: історичний портрет

3. Павло Скоропадський: історичний портрет

4. Симон Петлюра: історичний портрет

5. Євген Петрушевич: історичний портрет

6. Кость Левицький: історичний портрет

ТЕМА 8. Україна між Першою та Другою світовими війнами: проблеми політичного та соціально-економічного розвитку й боротьби за національну державність⁸

1. Політичне й соціально-економічне становище УСРР в 20-х роках: голод 1921–1923 рр.: нова економічна політика; українізація; утворення СРСР й обмеження суверенітету республіки.
2. Індустріалізація в УСРР: причини, методи; досягнення й прорахунки.
3. Колективізація в УСРР: причини, методи, наслідки.
4. Масові політичні репресії більшовицького тоталітарного режиму в 20–30-х роках ХХ століття.
5. Територіальне розчленування західноукраїнських земель й політика окупаційних режимів Польщі, Румунії та Чехословаччини.

Основні дати

1919, 6 січня – проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) декретом Тимчасового робітничо-селянського Уряду України.

1919, 10 березня – прийняття III Всеукраїнським з'їздом рад (Харків) першої Конституції УСРР. Юридичне оформлення радянської державності в Україні.

1919, липень – окупація Криму та майже всього Лівобережжя, за винятком Чернігівщини, військами Денікіна.

1919, 3 грудня – затвердження VIII Всеросійською конференцією РКП(б) резолюції ЦК РКП(б) «Про радянську владу на Україні».

1919, 11 грудня – створення Всеукраїнського революційного комітету на чолі з Г. Петровським.

1919, 16 грудня – вступ збройних формувань Червоної армії до Києва.

1920, квітень – підписання Варшавського договору між УНР та Польщею.

1920, 25 квітня – початок радянсько-польської війни.

1920, 6 травня – вступ польсько-українського війська до Києва.

1920, 26 травня – початок Київської наступальної операції. Контрнаступ радянських військ.

1920, 12 жовтня – підписання у Ризі угоди про перемир'я та попередні умови миру між РСФРР та УСРР з одного боку та Польщею – з іншого.

1920, листопад – остаточний розгром армії Врангеля в Криму. Ліквідація Південного фронту.

1921, березень – ухвала X з'їздом РКП(б) постанови про запровадження нової економічної політики (неп).

1921, 18 березня – підписання Ризького мирного договору між Польщею і РСФРР та УСРР.

1921–1923 – голод в Україні.

1922, 30 грудня – затвердження I з'їздом СРСР декларації про утворення Союзу РСР і союзного договору.

8

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - С.266-300.

1923, березень – остаточне визнання Східної Галичини частиною Польщі Радою послів великих держав у Парижі.
 1923, 20 вересня – остаточна ліквідація Наркомату закордонних справ УСРР.
 1924 – II з'їзд Рад СРСР, що затвердив Конституцію СРСР.
 1925, березень – саморозпуск УКП.
 1925, грудень – проголошення XIV з'їздом РКП(б) курсу на індустріалізацію.
 1925–1928 – літературна дискусія, розпочата М. Хвильовим.
 1928–1932 – п'ятирічний план розвитку народного господарства України.
 1928 – «Шахтинська справа».
 1929, січень – створення у Відні Організації Українських Націоналістів (ОУН).
 1929 – перехід до політики суцільної колективізації.
 1930 – кампанія «пацифікації» в західноукраїнських землях.
 1932–1933 – голод в Україні.
 1932, жовтень – пуск Дніпрогесу.
 1933–1937 – другий п'ятирічний план розвитку народного господарства України.
 1937, січень – ухвалення нової Конституції УРСР Надзвичайним XIV з'їздом Рад України.
 1938, 11 жовтня – здобуття Закарпаттям автономії.

Рекомендована література

- ✓ Безансон Ален. Лихо століття. Про комунізм, нацизм та унікальність голокосту / Ален Безансон; [пер. з фр. Т. Марусик]. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2007. – 136 с. – (Історія і сучасність).
- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: суспільно політичний та правовий аналіз: у 2 кн. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 1. – 432 с.; Кн. 2. – 688 с.
- ✓ Вегеш М. Карпатська Україна. Документи і факти. – Ужгород: Карпати, 2004. – 432 с.
- ✓ Голод 1921–1923 років в Україні. Збірник документів і матеріалів – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.
- ✓ Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали / упоряд. Р.Я. Пиріг; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1128 с.
- ✓ Даниленко В., Сталінізм на Україні (20–30-ті роки) / В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький. – К.: Либідь, 1991. – 344 с.
- ✓ Еплблом Енн. Історія ГУЛАГу / Енн Еплблом; [пер. з англ. А.Іщенко]. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 511 с.
- ✓ Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г. Касьянов. – К., 1992. – 176 с.

- ✓ Касьянов Г. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30-ті рр.) / Г. Касьянов, В. Даниленко. – К.: Наукова думка, 1991. – 96 с.
- ✓ Кентій А. Українська Військова Організація (УВО) в 1920–1928 рр. Короткий нарис / А. Кентій. – К.: Ін-т історії України НАНУ, 1998. – 81 с.
- ✓ Кентій А. Нариси історії Організації Українських Націоналістів (1929–1941 рр.) / А. Кентій. – К.: Ін-т історії України НАНУ, 1998. – 201 с.
- ✓ Конквест Р. Великий терор. Сталінські чистки тридцятих років / Р.Конквест; [пер. з англ. Н. Волошинович, З. Корабліної]. – Луцьк: ВМА «Терен», 2009. – 880 с.
- ✓ Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Р.Конквест; [пер. з англ.]. – К.: Либідь, 1993. – 383 с.
- ✓ Костюк Г. Сталінізм в Україні: Генеза і наслідки: Дослідження і спостереження сучасника / Г. Костюк. – К., 1995. – 508 с.
- ✓ Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928 рр.) / С.Кульчицький. – К., 1996. – 396 с.
- ✓ Кульчицький С. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С. Кульчицький. – К.: Видавничий центр «Альтернативи», 1999. – Т. 11. – 336 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Литвин М. Р. 1939. Західні землі України / М. Р. Литвин, О. І. Луцький, К. Є. Науменко; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів : ІУ, 1999. – 152 с.
- ✓ Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. Історичні нариси / Д. В. Архієрейський, О. Г. Бажан, С. І. Білокінь [та ін.] – К.: Наукова думка, 2002. – 952 с.
- ✓ Полянський О. Український рух опору в 1921–1939 рр. / О. Полянський. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 64 с. Режим доступу <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/6612/1/%d1%83%d0%ba%d1%80%20%d1%80%d1%83%d1%85%20%d0%be%d0%bf%d0%be%d1%80%d1%83.pdf>
- ✓ Попович М. Червоне століття / Мирослав Попович. – К.: АртЕк, 2005. – 888с.
- ✓ Реєнт О. Україна між світовими війнами (1914–1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії: навч. посіб. / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. – К: Школа, 2004. – 544 с.
- ✓ Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 604 с.
- ✓ Рубльов О. Сталінщина і доля західноукраїнської інтелігенції. 20–50-ті рр. ХХ ст. / О. Рубльов, Ю. Черченко. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с.
- ✓ Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9-ти т. – К.: Дніпро, 2001. – Т.VII. – С. 264–274; 305–316; 375–376.
- ✓ Чорна книга комунізму. Злочини, терор і репресії / Куртуа С., Верт Н., Панне Ж.-Л. та ін.; [пер. з фр. Яреми Кравця]. – Львів, 2008. – 712 с.
- ✓ Шаповал Ю. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи / Ю. Шаповал, В. Пристайко, В. Золотарьов. – К.: Абрис, 1997. – 607 с.

Реферати

1. Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид проти українського народу

2. Організація Українських Націоналістів в боротьбі за Українську Самостійну соборну Державу

3. Карпатська Україна в 1938–1939 роках

ТЕМА 9. Україна у Другій світовій війні (1939–1945 рр.)⁹

1. Пакт Молотова-Ріббентропа і його вплив на розв'язання Другої світової війни. Входження західноукраїнських земель до складу СРСР та УРСР.
2. Німецько-радянська війна 1941–1945 рр. і Україна: напад Німеччини на СРСР, встановлення фашистського окупаційного режиму в Україні.
3. Рух Опору в Україні: радянський партизанський та підпільний рух; створення та боротьба УПА (1942–1944).
4. Звільнення України від німецької окупації. Наслідки Другої світової війни для України.

Основні дати

1938, 11 жовтня – здобуття Закарпаттям автономії.

1939, 15 березня – проголошення самостійності Карпатської України.

1939, 23 серпня – підписання договору між СРСР і Німеччиною про ненапад, а також таємної угоди про розмежування сфер інтересів у Східній Європі.

1939, 1 вересня – початок Другої світової війни.

1939, 17 вересня – перехід радянськими військами польського кордону. Початок радянізації Західної України.

1939, вересень – підписання радянсько-німецького договору про дружбу та кордони.

1940, червень – Інкorporація Бессарабії та Північної Буковини до складу Радянського Союзу.

1941, 30 червня – ухвалення Українськими національними зборами у Львові Акта про відновлення Української держави.

1941, липень – вересень – оборона Києва.

9

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - С. 300-332.

1941, жовтень – липень – оборона Севастополя.

1942, 20 червня – створення Українського штабу партизанського руху (УШПР).

1942, жовтень – утворення Української Повстанської Армії (УПА).

1942, 18 грудня – визволення першого українського населеного пункту – с Півнівки Міловського р-ну Ворошиловградської (Луганської) обл.

1942 – рейд партизанського формування С. Ковпака з Путивля до Карпат.

1943, листопад – Київська наступальна операція, внаслідок якої визволено Київ.

1944, 27 липня – у ході Львівсько-Сандомирської операції війська 1-го Українського фронту звільнили Львів та Станіслав.

1944, 28 жовтня – визволення військами 4-го Українського фронту Закарпатської України.

1944, 1 листопада – помер глава УГКЦ митрополит А. Шептицький.

1944, 31 листопада – УГКЦ очолив митрополит Йосип Сліпий.

1945, 6 травня – прибуття української делегації до Сан-Франциско на установчу конференцію ООН.

1945, 9 травня – перемога збройних сил СРСР над фашистськими військами гітлерівської Німеччини.

Рекомендована література

- ✓ Білодід Ю. Через поразку системи – до Переяслава / Ю. Білодід // Дві Русі / за заг. ред. Л. Івшиної. – К.: Факт, 2003. – С. 308–314.
- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / за заг. ред. А.П. Коцура, Н.В. Терес. – Київ -Чернівці: Книги – XXI, 2008. – С. 741–748; 749; 759; 772–773; 776–777.
- ✓ Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / уклад., комент. В. Ю. Короля. – К., 2002. – С. 320; 323–325; 326–327; 346–347; 347–349; 357; 364–365.
- ✓ Кентій А. Радянські партизани 1941–1944: світло й тіні / А. Кентій, В. Лозицький. – Київ, 2010. – 80 с.
- ✓ Коваль М. В. Україна в Другій Світовій і Великій Вітчизняній війнах(1939-1945 рр.) / М. В. Коваль – К.: Видавничий центр «Альтернативи», 1999. – Т. 12. – 336с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Король В. Ціна Перемоги: військові втрати народів СРСР в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.) / В. Король // Історичний журнал – 2005. – № 2.
- ✓ Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні / В. Косик. – Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. – 660 с.

- ✓ Литвин М. Р. 1939. Західні землі України / М. Р. Литвин, О. І. Луцький, К. Є. Науменко; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів : ІУ, 1999. – 152 с.
- ✓ Махун С. Ціна великої Перемоги / С. Махун // Дві Русі / за заг. ред. Л. Івшиної. – К.: Факт, 2003. – С. 315–318.
- ✓ Мірчук П. Українська Повстанська Армія. 1942–1952: документи і матеріали / П. Мірчук. – Л., 1991. – 446 с.
- ✓ Муковський І. Звитяга і жертвність. Українці на фронтах Другої світової війни / І. Муковський, О. Лисенко. – К.: Книга пам'яті України, 1996. – 568 с.
- ✓ Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / НАН України; Ін-т історії України; [С.В. Кульчицький відп. ред.] – К., 2005. – 495 с.
- ✓ «Особые папки» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр. / упоряд. Ярослав Дашкевич; Василь Кук. – Львів: ЛА «Піраміда» 2010. – 594 с.
- ✓ Полянський О. Армія нескорених / О. Полянський. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 48 с.
- ✓ Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950): у 2 т. – К.: ПП. Сергійчук М.І., 2007. – Т. 2. – 584 с.
- ✓ Сергійчук В. Правда про «золотий вересень» 1939-го / В. Сергійчук. – К.: Укр. видавнича спілка, 1999. – 128 с.
- ✓ Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945): текст лекцій / В. Трофимович. – Львів, 1995. – 102 с.
- ✓ Трубайчук А. Друга світова війна: коротка історія / А. Трубайчук. – К.: Істина, 1995. – 192 с.
- ✓ Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9-ти т. – К.: Дніпро, 2001. – Т. VIII. – С. 24–25; 77–79.
- ✓ Україна в полум'ї війни. 1941-1945 / П.П. Панченко, О.І. Уткін, В.І. Горелов. – К.: Україна, 2005. – 560 с.
- ✓ Українська Повстанська Армія в боротьбі проти тоталітарних режимів / НАН України; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Л.: [б. в.], 2004. – 294 с.
- ✓ Шайкан В. Повсякдення українців у роки німецької окупації 1941–1944 / В. Шайкан. – К., 2010. – 80 с.
- ✓ Шаповал Ю. Армія без держави, держава без армії / Ю. Шаповал // Дві Русі / за заг. ред. Л. Івшиної. – К.: Факт, 2003. – С. 339–350.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Масові репресії радянського режиму на західноукраїнських землях у 1939–1941 рр.

2. Українська Повстанська Армія

ТЕМА 10. Українська РСР в другій половині 40-х – першій половині 80-х рр. ХХст.: трансформація суспільного розвитку¹⁰

1. Пovoєнні адміністративно-територіальні зміни й особливості процесу відбудови народного господарства УРСР.
2. Радянiзація західних областей України й продовження боротьби ОУН та УПА. Масові репресії комуністичного тоталітарного режиму проти населення Західної України.
3. Суспільно-політичне та соціально-економічний розвиток УРСР, культурно-ідеологічні процеси: «Хрущовська відлига», «Брежневський застій», політика русифікації.
4. Рух Опору в радянській Україні: дисиденство та шістдесятництво.

Основні дати

1946–1947 – голод в Україні.

1947, квітень – операція «Вісла» – депортація українського населення Холмщини та Лемківщини до Західної Польщі.

1949, грудень – звільнення М. Хрущова з посади першого секретаря ЦК КП(б)У, обрання на цю посаду Л. Мельникова.

1950, 5 березня – загибель командуючого УПА Р. Шухевича (Т. Чупринки).

1953, 5 березня – помер Й. Сталін.

1953, червень – звільнення Л. Мельникова з посади першого секретаря ЦК КП України, призначення на цю посаду О. Кириченка.

1954, 19 лютого – передача Криму зі складу РСФСР до складу УРСР рішенням Президії Верховної Ради СРСР.

1954, травень – Україна стала членом ЮНЕСКО

1956, лютий – ХХ з'їзд КПРС. Доповідь М. Хрущова «Про культ особи і його наслідки».

1959, 15 травня – вбивство в Мюнхені агентом КДБ С. Бандери.

1960, лютий – пуск першого атомного реактора в Україні.

¹⁰

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - С.333-366.

1961, січень – суд у Львові над членами Української робітничо-селянської спілки (УРСС), створеної Л. Лук'яненком.

1963, липень – звільнення М. Підгорного з посади першого секретаря ЦК КПУ, призначення на цю посаду П. Шелеста.

1965, літо-осінь – перша хвиля арештів серед української інтелігенції.

1965, 4 вересня – у кінотеатрі «Україна»(Київ) під час прем'єри фільму «Тіні забутих предків» відбувся мітинг протесту проти нової хвилі політичних репресій серед української інтелігенції.

1968, квітень – протест 139 діячів культури проти арештів інтелігенції.

1972, січень-травень – друга хвиля арештів в Україні представників інтелігенції.

1972, травень – звільнення П. Шелеста з посади першого секретаря ЦК КПУ, обрання на цю посаду В. Щербицького.

1976, жовтень – утворення Української Гельсінської групи на чолі з М. Руденком.

Рекомендована література

- ✓ Баран В. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.) / В. Баран, В. Даниленко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – Т. 13. – 303 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ Голод в Україні 1946–1947: причини і наслідки. – Київ – Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 1998. – 208 с.
- ✓ Дзюба І. Пастка: Тридцять років зі Сталіним. П'ятдесят років без Сталіна / І. Дзюба. – К.: Криниця, 2003. – 144 с.
- ✓ Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І. Дзюба; [передм. Ю. Шаповала]. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», – 2005. – 331 с.
- ✓ Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / за заг. ред. А.П. Коцура, Н.В. Терес. – Київ-Чернівці: Книги – XXI, 2008. – С. 789–800; 800–801; 805–806; 827–830; 832; 835–836.
- ✓ Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в Русі Опору 1960 – 1980-х років / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1993. – 224 с.
- ✓ Курносів Ю. Інакомислення в Україні (60-і – перша половина 80-х рр. XX століття) / Ю. Курносів. – К., 1994. – 221 с.

- ✓ Полянський О. Валентин Мороз: постать на тлі епохи / Олег Полянський // Мандрівець. – 2009. – № 6. – С. 83 – 88. Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/4798/1/%d0%9f%d0%be%d0%bb%d1%8f%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d0%9e%d0%bb%d0%b5%d0%b3%20%d0%92%d0%b0%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b8%d0%bd%20%d0%9c%d0%be%d1%80%d0%be%d0%b7%20%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%8c%20%d0%bd%d0%b0%20%d1%82%d0%bb%d1%96%20%d0%b5%d0%bf%d0%be%d1%85%d0%b8.pdf>
- ✓ Полянський О. Українська національна революція 1917–1920 рр. в історичній концепції Валентина Мороза / Олег Полянський // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2009. – Вип. 18. – С. 682 – 693. Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/4799/1/06-10Polanskyj.pdf>
- ✓ Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. / А. Русначенко. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – 720 с.
- ✓ Рух Опору в Україні: 1960-1990. Енциклопедичний довідник / [передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса]. – К.: Смолоскип, 2010. – 804 с.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

1. Ліквідація радянським режимом Української Греко-Католицької Церкви

2. Валентин Мороз: постать на тлі епохи

ТЕМА 11. Третя українська національна революція

(кінець 80-х рр. ХХст. – 2021 р.)¹¹

1. Україна і процес перебудови в СРСР (квітень 1985 – серпень 1991 рр.): головні чинники і етапи перебудови та її наслідки для України.

---

¹¹

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - С.367-392.

2. Розпад СРСР: активізація національного руху в Україні; Декларація про державний суверенітет УРСР; Акт проголошення незалежності України; референдум і вибори президента України.
3. Україна в умовах незалежності (1991–2018 рр.): проблеми політичного, соціально-економічного та духовно-культурного розвитку; формування концепції зовнішньополітичного курсу.
4. Російсько-українська війна.

Основні дати

1985, квітень – проголошення на Пленумі ЦК КПРС курсу на перебудову.

1986, 26 квітня – аварія на Чорнобильській АЕС. 1988 – XIX Всесоюзна конференція КПРС.

1987, жовтень – створення у Львові «Товариства Лева».

1989, лютий-березень – створення Народного Руху України.

1989, липень – страйки шахтарів Донбасу та Західної України.

1989, вересень – установчий з'їзд Народного Руху України за перебудову. Головою НРУ обрано І. Драча.

1989, 17-26 вересня – у Чернівцях відбувся I Республіканський фестиваль української сучасної пісні та популярної музики «Червона рута».

1989, жовтень – прийняття Верховною Радою УРСР Закону про мови в УРСР.

1990, березень – вибори до Верховної Ради УРСР.

1990, 16 липня – ухвала Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України.

1990, жовтень – голодування студентів у Києві. Ухвалення ВР УРСР рішення про скасування статті 6 Конституції.

1991, серпень – спроба державного перевороту в СРСР.

1991, 24 серпня – проголошення Верховною Радою України Акта про державну незалежність України.

1991, 26 серпня – тимчасове припинення діяльності КПУ на території України.

1991, 8 жовтня – Верховна Рада України ухвалила закон України про громадянство України.

1991, 1 грудня – проведення референдуму про незалежність України. Обрання Президентом України Л. Кравчука.

1991, 8 грудня – юридичне оформлення розпаду СРСР. Проголошення утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

1992, січень – початок лібералізації цін. Запровадження в обіг купонів багаторазового використання.

1992, 16 січня – ухвала указу Президії Верховної Ради України про Державний гімн України (затверджено мелодію М. Вербицького «Ще не вмерла Україна»).

1992, 28 січня – Державним прапором України затверджено національний прапор синьо-жовтого кольору.

1992, 19 лютого – затвердження Верховною Радою України тризуба малим гербом України.

1993, червень – політичний страйк донецьких шахтарів. Відновлення діяльності КПУ.

1993, 2 липня – схвалення Верховною Радою України «Основних напрямків зовнішньої політики України».

1994, 27 березня – вибори до Верховної Ради України.

1994, червень – вибори Президента України. Президентом обрано Л. Кучму.

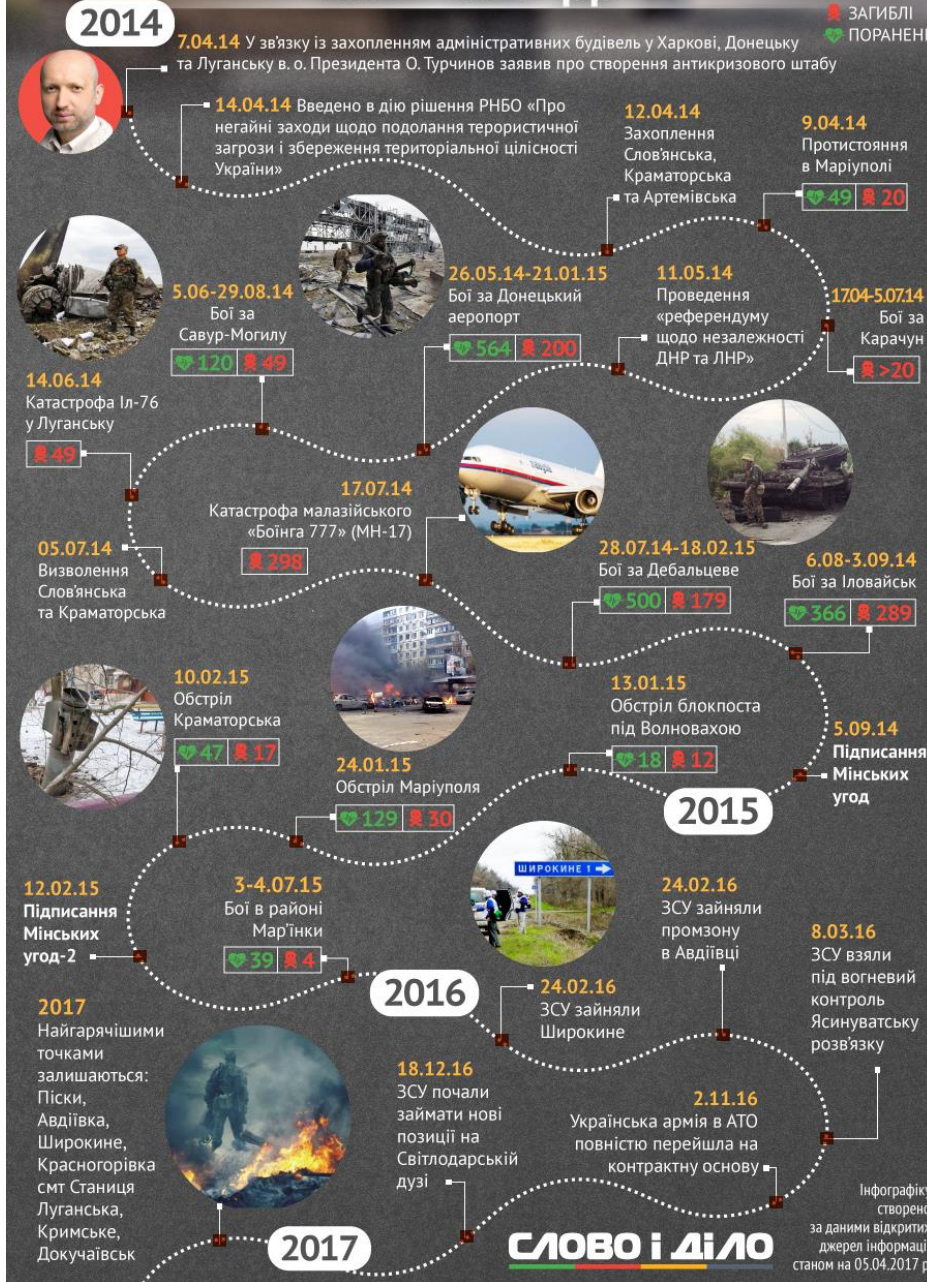
1995, 8 червня – підписання Президентом України Л. Кучмою та головою Верховної Ради України О. Морозом Конституційного договору.

1995, 7 листопада – вступ України до Ради Європи.

1996, 28 червня – прийняття Верховною Радою Конституції України.
1996, вересень – запровадження національної грошової одиниці – гривні.
1997, 30 травня – підписання Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Росією та Україною.
1997, 9 липня – підписання Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО.
1998, 29 березня – вибори до Верховної Ради України.
1999, жовтень – листопад – вибори Президента України – Президентом обрано Л. Кучму.
2000, 16 квітня – проведення всеукраїнського референдуму з питань державного будівництва.
2000, осінь – 2001, весна – масові акції протесту («Україна без Кучми»), спричинені вбивством журналіста Г. Гонгадзе, «касетний скандал».
2001, січень – зміна керівництва Верховної Ради України, названа «оксамитовою» революцією; – створення парламентської більшості.
2001, червень – візит Папи Римського Івана Павла II в Україну
2004, жовтень–грудень – вибори Президента України; – помаранчева революція.
2004, 26 грудня – переголосування у другому турі виборів, у результаті якого Президентом України обрано В. Ющенка.
2007, 30 березня – дострокові вибори до Верховної Ради.
2010, лютий – Президентом України обрано В. Януковича.
2013, 24 листопада – Всеукраїнська акція непокори владі з вимогою підписання угоди про асоціацію з ЄС та відставкою уряду Азарова. Початок [Європейських](#) майданів по всій Україні, найбільшими з яких були Київський та Львівський.
2013, 28-29 листопада – формальний і безрезультатний візит Президента В.Януковича насаміт до [Вільнюса](#)
2013, ніч на 30 листопада – [Силовий розгін Євромайдану в Києві](#). Почалася [Революція гідності](#).
2013, 1 грудня – масові маніфестації обурених громадян у середмісті Києва, багатотисячне народне Віче на Майдані Незалежності; сутички з міліцією біля Адміністрації Президента на вул. Банковій.
2013, 8 грудня – Києвом пройшов Марш мільйонів – друге народне віче Євромайдану; на [Бессарабці](#) мітингувальники знесли пам'ятник Леніну. Вимоги відставки Уряду і Президента
2014, 16 січня – пропрезидентська більшість у Верховній Раді поспіхом приймає пакет «диктаторських» законів, що спричиняє спалах невдоволення у суспільстві; 17 січня – В.Янукович їх підписує.
2014, 19 січня – на тлі вимог про відставку Уряду і Президента В.Януковича – початок масових заворушень у Києві: антипрезидентські активісти об'єднання «Правий сектор» закидають кордони «Беркуту» на початку вул. Грушевського камінням і «коктейлями Молотова», «спортсмени»-«тітушки» б'ють вітрини і авто в центрі.
2014, 22 січня – близько шостої години ранку, в момент, коли ще тривало перемир'я між мітингувальниками та «Беркутом», від поранення спричиненого свинцевою картечкою загинув перший маніфестант – **Сергій Нігоян** з Дніпропетровщини, що викликало ще більше обурення у суспільстві. Близько 9-ї години ранку від пострілу мисливською кулею в серце біля стадіону «Динамо» на вул. Грушевського загинув маніфестант з Білорусі **Михайло Жизневський**.
2014, 23 січня – початок хвилі штурмів обладміністрації по країні, особливо на Заході та в Центрі.
2014, 16 березня – російські загарбники проводять на території захоплених [АР Крим](#) та м.[Севастополь](#) так званий [«референдум»](#) щодо «самовизначення» [Криму](#)
2014, червень – обрання П.Порошенка Президентом України;
2014 р. – підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС)
вересень 2014 р., лютий 2015 р. – Мінські угоди.

КЛЮЧОВІ ПОДІЇ АТО 2014-2017 рр.

Рекомендована література

- ✓ Алексеев Ю. Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985–1999 рр.) / Ю. Алексеев, С. Кульчицький, А. Слюсаренко. – К.: «ЕксОб», 2000. – 136 с.
- ✓ Барановська Н. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001) / Н.Барановська, В. Верстюк, С. Віднянський. – К.: Альтернативи, 2001. – 703с.
- ✓ Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. — К., 2016. — 248 с.
- ✓ Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
- ✓ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
- ✓ Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
- ✓ [Гай-Нижник П. П. Росія проти України \(1990–2016 рр.\): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення.](#) — К.: «МП Леся», 2017. — 332 с.
- ✓ Горбулін В. Без права на покаєння / Володимир Горбулін. – Х.: Фоліо, 2010. – 383 с.
- ✓ Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші роки надії / Л. Кравчук. – К., 1994.
- ✓ Кульчицький С. Утвердження незалежної України: перше десятиліття / С. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2001. – №2 – 4.
- ✓ Литвин В. М. Україна на межі тисячоліть(1991–2000 рр.) / В. М. Литвин. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2000. – Т. 14. – 359 с. – (Україна крізь віки).
- ✓ «Оранжевая революция»: Версии, хроника, документы / сост. М. Погребинский. – Киев: Оптима, 2005. – 416 с.
- ✓ Панченко П. П. Історія України ХХ – початку ХХІ століття: навч. посіб. / П.П. Панченко, Н.П. Барановська, С.С. Падалка [та ін.]; за заг. ред. В. А. Смолія. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
- ✓ Революція Гідності: згадаймо головне [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3350>
- ✓ Хроніки Євромайдану [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://maidantime.org/uk.html#event-4>
- ✓ Революція Гідності: початок важкого шляху [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zbruc.eu/node/29432>
- ✓ «Революція гідності» (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.): причини і наслідки [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://pidruchniki.com/75348/pravo/revolyutsiya_gidnosti_listopad_2013_lyutiy_2014_prichini_naslidki

- ✓ Російсько-українська війна 2014 року : причини, перебіг та політико-правові оцінки [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2014/10_2014/17/26-42.pdf
- ✓ Яневський Д. Хроніка «помаранчевої революції» / Д. Яневський. – Х.: Фоліо, 2005. – 320 с.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Революція Гідності

АТО – війна за незалежність

ДОДАТКИ

ІСТОРИЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕРМІНИ

Абсолютизм – необмежена самодержавна влада, деспотична форма державного правління, яка ґрунтується на сваволі правителя (царя, імператора, короля) і за якої досягається надзвичайно високий ступінь централізації державної влади.

Автономія – самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом (Конституцією).

Авторитаризм – антидемократична та антиправова концепція і практика здійснення влади; політичний режим, якому притаманні зосередження в руках однієї людини або невеликої групи осіб необмеженої влади, повна відсутність або абсолютна фіктивність представницьких інститутів та системи поділу влади.

Агресія – у сучасному міжнародному праві будь-яке незаконне, з погляду Статуту ООН, застосування сили однієї держави (чи групи держав) проти іншої, яке має на меті загарбання території, ліквідацію або обмеження політичної незалежності, насильницьке підкорення народу (нації).

Анархізм – ідейно-теоретична та суспільно-політична течія, в основі якої — заперечення державного управління суспільством; невизнання авторитету, порядку, дисципліни; свавілля.

Анексія – насильницьке приєднання, загарбання однією державою всієї (або частини) території іншої держави.

Антропогенез – процес виділення людини з тваринного світу, олюднення мавпи під впливом суспільної практики.

Археологічна культура – сукупність історичних джерел, які належать до одного часу, знайдені археологами на одній території, мають місцеві особливості і надають інформацію про життя древніх (первісних людей).

Асиміляція – добровільний або вимушений процес розчинення (втрата традицій, мови тощо) раніше самостійного народу (етносу) чи якоїсь його частини в середовищі іншого, як правило, численнішого народу (етносу); засіб досягнення етнічної однорідності.

Більшовики – члени РСДРП (Російської соціал-демократичної робітничої партії), яка була створена в 1898 р. і розкололася в 1903 р. на два крила: більшовиків (РСДРП(б)) – прихильників соціалістичної революції, захоплення влади збройним шляхом – і меншовиків – прихильників соціально-економічних реформ, здійснюваних мирними засобами.

Бортництво – лісове бджільництво.

Бояри – великі землевласники, які належали до князівського двору та входили до складу військової дружини князя.

Братства – національно-релігійні об'єднання міщан при православних церквах, що існували у XVI–XVIII ст.

Буржуазні націоналісти – традиційний ярлик комуністичної системи, що стосується тих, хто виступав за збереження національної мови, культури, звичаїв, історичних традицій рідного краю.

Бюрократизм – надмірно формалізовані, повільні, неконтрольовані процеси прийняття рішень в управлінських системах.

Варяги – давньоруська назва норманів (здебільшого шведів), які у VIII – п. п. XI ст. з метою військової здобичі та торгівлі освоювали водні шляхи Сх. Європи.

Велике переселення народів – умовна назва переселення ряду племен (гунів, германців, слов'ян та ін.) на територію Римської імперії, яке відбулося у IV–VII ст.

Військо Запорозьке – військово-політична організація українського козацтва, яка існувала з часу організації козацького реєстру (1572) та виникнення Запорозької Січі аж до середини XVII ст.

Віче – народні зібрання в давні часи, де вирішувалися питання війни і миру, громадського життя.

Воєнний комунізм – система заходів, запроваджених більшовиками у 1919-1921 рр., спрямованих на впровадження прямого керування економікою з боку держави. Характерні риси: запровадження продрозкладки, скасування товарно-грошових відносин, заборона підприємницької діяльності, націоналізація всіх підприємств та ін.

Вотчина – вид феодальної земельної власності, що належала привілейованим верствам (князям, боярам, духовенству тощо). Вотчину можна було передати у спадщину, продати і т.п.

Волюнтаризм – позиція суб'єкта політики, згідно з якою головними чинниками досягнення поставленої мети є воля, особисті устремління та політичні наміри.

Гайдамацький рух – форма народної боротьби проти польського гніту на Правобережній Україні, що виникла на початку XVIII ст. Вершиною його була Коліївщина 1768 р.

Геноцид – дії спрямовані на часткове чи цілковите знищення якої-небудь національної, етнічної чи релігійної групи населення.

Гетьман – 1) в Україні в XVI – п. п. XVIII ст. – глава реєстрових козаків, із 1648 р. правитель України і глава козацького війська; 2) у Польщі й Великому князівстві Литовському з кінця XV до XVIII ст. – вищий воєначальник.

Геополітика – політична концепція, яка стверджує, що в основі політики (переважно зовнішньої) певної держави лежить співвідношення географічних чинників – просторового розташування країни, розміру території, клімату, наявності природних ресурсів, густоти населення тощо.

Голокост – цілеспрямована політика нацистів Німеччини та фізичне винищення євреїв, циган та інших народів.

Громади – напівлегальні організації української інтелігенції культурницького і суспільно-політичного спрямування, що діяли в другій половині XIX – на початку XX ст.

Громадянські війни – організована збройна боротьба за державну владу між соціальними групами всередині держави.

Громадянське суспільство – суспільство громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних якостей, яке, будучи незалежним від держави, спільно з нею формує розвинуті правові відносини, взаємодіє заради спільного блага.

Губернія – адміністративно-територіальна одиниця в царській Росії. Вперше запроваджена Петром I у 1708 р.

Гуманізм – теорія і практика, в основі якої лежить ставлення до людини як до найвищої цінності, захист права особистості на свободу, щастя, всебічний розвиток і вияв своїх здібностей.

Демографія – наука, що вивчає склад і рух населення та закономірності його розвитку.

Демократія – форма політичного та економічного устрою суспільства, заснована на визнанні народу основним джерелом влади; тип держави, яка декларує і втілює на практиці принципи народовладдя, права і свободи громадян, рівні можливості для діяльності різних політичних сил, контроль за діями органів влади.

Держава – базовий інститут політичної системи та політичної організації суспільства, що створюється для забезпечення життєдіяльності суспільства в цілому і здійснення політичної влади домінуючою частиною населення в соціально неоднорідному суспільстві з метою збереження його цілісності, безпечного існування, задоволення загальносоціальних потреб.

Децентралізація – управлінська політична система, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоврядування з метою оптимізації практичного розв'язання питань загальнонаціональної ваги, а також реалізації регіонально-локальних програм.

Десталінізація – процес ліквідації наслідків сталінізму, започаткований після смерті Й. Сталіна

Директорія УНР – тимчасовий орган влади, метою якого було відновлення УНР; виконував функції законодавчого та виконавчого органу УНР у грудні 1918 – грудні 1919 року. Голова Директорії у листопаді 1918 – лютому 1919 – Володимир Винниченко, з лютого по грудень 1919 – Симон Петлюра.

Дисидентство – морально-політична опозиція до існуючого державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідей та цінностей.

Дискримінація – часткове чи повне, тимчасове чи постійне обмеження або позбавлення конституційних прав певної категорії громадян за расовою чи національною належністю, політичними і релігійними переконаннями, статтю тощо.

Діаспора – розпорошення, розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами, завойовниками або пануючою владою за межі батьківщини; уся сукупність вихідців з якоїсь країни та їх нащадків, які проживають поза її межами.

Еволюція – процес поступових змін, суть яких полягає в спрощенні або ускладненні розвитку чого-небудь або кого-небудь.

Експансія – активне проникнення в яку-небудь сферу; загарбання чужих територій, ринків, джерел сировини; політичне та економічне поневолення інших країн.

Екстенсивний шлях розвитку – розвиток економіки, що характеризується збільшенням кількості продукції, що випускається, за рахунок збільшення витрат людської праці, сировини та матеріалів.

Еліта національна – найбільш підготовлена і згуртована меншість суспільства, його провідна верства, яка усвідомлює цілі, що стоять перед народом (нацією) і скеровує зусилля національної спільноти на їх досягнення.

Етногенез – походження народів.

Етнос – позачасова, позатериторіальна, позадержавна спільнота людей, об'єднана спільним походженням, культурою, мовою, історією, традиціями та звичаями, самосвідомістю та етнонімом (назвою).

«Ждановщина» – широкий наступ сталінського режиму наприкінці 1940-х рр. в СРСР у галузі ідеології, культури, науки, літератури, мистецтва з метою встановлення жорсткого контролю над духовним розвитком радянського суспільства.

Ідеологія – система концептуально оформлених уявлень, ідей та поглядів на політичне життя, яке відображає інтереси, світогляд, ідеали, уявлень людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та інших суб'єктів політики.

Ієрархія – поділ на вищі та нижчі чини, посади, що передбачає сувору підлеглисть нижчих за чином або посадою вищим.

«Із варягів у греки» – важливий водний торговельний шлях Київської держави, що з'єднував Чорне та Балтійське моря системою річкових шляхів і волоків (переходами сухоходом суден між річками).

Імперія – велика держава, що складається з метрополії та підпорядкованих центральній владі держав, народів, які примусово інтегровані до єдиної системи політичних, економічних, соціальних та культурних взаємозв'язків. Імперії виникають внаслідок загарбання територій, колонізації, експансії, інших форм розширення впливу наддержави.

Індустріалізація – система заходів, спрямованих на прискорений розвиток важкої промисловості з метою технічного переозброєння економіки й зміцнення оборони країни. .

Інтегральний націоналізм – ідеологія ОУН, що заперечувала ліберальні цінності й проповідувала рішучі дії заради національних інтересів. Один із головних ідеологів – Д. Донцов.

Інфляція – переповнення каналів грошового обігу масою надлишкових паперових грошей, що спричиняє знецінення їх, зростання цін на предмети першої потреби, зниження валютного курсу, реальної заробітної плати.

Інфраструктура – сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я тощо).

Колективізація – примусова система заходів, спрямована на перетворення одноосібних селянських господарств у великі колективні господарства (колгоспи та радгоспи).

Колонізація – заселення вільної території на окраїнах власної країни; заснування поселень у залежній країні; перетворення незалежної країни на колонію шляхом військового, економічного та політичного поневолення її іншою країною.

Компроміс – згода, порозуміння з політичним противником, досягнуті шляхом взаємних поступок.

Консерватизм – політична ідеологія і практика суспільно-політичного життя, що орієнтується на збереження та підтримання існуючих форм соціальної структури, традиційних цінностей і морально-правових засад.

Консолідація – зміцнення, згуртування, об'єднання.

Конституція – основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, порядок утворення, принципи організації та діяльності державних органів, виборчу систему, основні права та обов'язки громадян.

Конфедерація – союз суверенних держав, які, зберігаючи свою незалежність, об'єднуються на певний час задля досягнення певних спільних цілей.

Коренізація – політика ВКП (б), спрямована на залучення на бік радянської влади української інтелігенції, селянства. Сприяла створенню видимості гармонійного та вільного розвитку республік у складі СРСР.

Космополітизм – теорія і практика, в основі якої лежить теза про необхідність заміни національного громадянства світовим.

Криза політична – тимчасове призупинення чи припинення функціонування окремих елементів або інститутів політичної системи; значне поглиблення й загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості.

Культ особи – єдиновладдя тоталітарного типу, часто релігійного характеру, що означає раболіпство, сліпе поклоніння «божеству».

Легітимність – визначення або підтвердження законності якогось права чи повноваження; здатність політичного режиму досягати суспільного визнання й виправдання обраного політичного курсу, прийнятих ним політичних рішень, кадрових або функціональних змін у структурах влади.

Лібералізм – політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод.

Магдебурзьке право – середньовічне міське право, за яким міста звільнялися від управління та суду великих землевласників і створювали виборні органи місцевого самоврядування.

Малоросія (Малоросійський край) – офіційна назва Правобережної та Лівобережної України (Гетьманщини) в законодавчих актах і розпорядженнях царського уряду після Березневих статей.

Маргіналізація – незавершений, неповний перехід людини в нове соціальне середовище, за якого вона втрачає попередні соціальні зв'язки, але ще не може повною мірою пристосуватися до нових умов життя.

Менталітет – стійкі структури глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості й підсвідомості, що визначають устремління, нахили, орієнтири людей, у яких виявляються національний характер, загально визнані цінності, суспільна психологія.

Модернізація – оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, перероблення відповідно до сучасних вимог.

Монархія – форма державного правління, за якої верховна влада повністю або частково зосереджена в руках однієї особи – глави держави, як правило, спадкоємного правителя, монарха. Розрізняють необмежену (абсолютну) монархію та обмежену (конституційну), за якої влада обмежується парламентом.

Натуральне господарство – форма розвитку економіки, коли продукт виробляється для власного споживання, а не на продаж.

Національне відродження – процес пробудження й формування національної свідомості народу. (В Україні цей процес припав на кінець XVIII – початок XIX ст.).

Національний дохід – новостворена у сфері матеріального виробництва вартість або частина сукупного (валового суспільного) продукту, що залишається після спожитих засобів виробництва.

Нація – історична спільнота людей, що складається в процесі формування спільності території, економічних зв'язків, літературної мови, етнічних особливостей культури і характеру.

Нова економічна політика (неп) – економічна політика більшовиків в Україні 1921–1928 рр., що прийшла на зміну політиці «воєнного комунізму». Передбачала комплекс заходів для денационалізації частини підприємств, введення продрозкладки, легалізація торгівлі, проведення грошової реформи, створення ринку робочої сили.

«Новий порядок» – жорсткий режим, встановлений німецько-фашистськими загарбниками на окупованій території України, інших частинах СРСР, що супроводжувалися масовими розстрілами і депортацією місцевого населення.

Олігархія – політичне та економічне панування, влада, правління невеликої групи людей, а також сама правляча група.

Опозиція – протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому.

Перебудова – політичний курс КПРС, розпочатий у 1985 р. і спрямований на оздоровлення суспільно-політичної, економічної та ідеологічної сфер життя в СРСР.

Плюралізм – ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного та соціального розвитку, що базується на існуванні декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань і розуміння буття; система влади, що ґрунтується на взаємодії та протидії політичних партій та громадсько-політичних організацій.

Політична система – сукупність державних і недержавних соціально-політичних інститутів, які здійснюють владу, управління справами суспільства, регулювання політичних процесів, відносини між соціальними групами, націями, державами та забезпечують політичну стабільність і прогресивний розвиток.

Популізм – схильність політиків домагатися визнання їхньої громадської діяльності, популярності, вдаючись до простих, прийнятних для населення аргументів та пропозицій, уникаючи непопулярних, але необхідних заходів щодо розв'язання суспільних проблем.

Правова держава – тип держави, в основі якої — верховенство закону, поділ влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина і держави.

Приватизація – процес перетворення будь-якої форми власності (державної, колективної, особистої тощо) на приватну; передання частини державної власності в будь-яку іншу недержавну власність трансформація державних підприємств та організацій в акціонерні, колективні, кооперативні, приватні тощо.

Промисловий переворот – процес переходу від мануфактурного до машинного виробництва. (В Україні цей перехід відбувався в 30–80-ті рр. XIX ст.).

Протекціонізм – економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції та на розширення зовнішніх ринків. Протекціонізм, як правило, реалізується через митну політику.

Путч (державний переворот) – спроба певних політичних сил прийти до влади незаконним шляхом.

Радянізація – процес насадження моделі радянської влади, який включав у себе колективізацію, індустріалізацію, культурну революцію та масові репресії проти невдоволених.

Реабілітація – визнання особи (групи осіб, що була необґрунтовано притягнута до кримінальної відповідальності, невинною.

Революція – докорінна зміна, стрибкоподібний перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового; переворот у житті суспільства, який зумовлює ліквідацію віджилого суспільного ладу й утвердження нового.

Репресії – незаконні каральні заходи, покарання з боку держави стосовно окремих громадян, соціальних, етнічних груп, що проводяться в антидемократичних державах з метою зміцнення панування органів влади над суспільством.

Республіка – держава, в якій органи влади формуються за принципом виборності їх народом; форма державного управління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам, а глава держави обирається населенням чи представницьким органом.

Реформа – перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури.

Розкуркулювання – знищення заможних селян (куркулів) та їхніх господарств в ході колективізації в СРСР.

«Розстріляне відродження» – період знищення комуністичним режимом української інтелігенції (письменників, поетів тощо) в 30-ті роки ХХ ст..

Руїна – назва періоду історії України з 1658 р. і до середини 80-х років ХVІІ ст.

Самвидав – видані в СРСР поза цензурою підпільні листівки, брошури, книжки тощо, які розповсюджувалися за допомогою переписування, розмноження на шапірографі або ручних ротаторів.

Суверенітет – незалежне від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави в зовнішніх і внутрішніх справах.

Толерантність – терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій.

Тоталітаризм – політичний режим і система державної влади з використанням насильницьких засобів у процесі управління суспільством, з відсутністю політичного плюралізму й демократичних свобод, обмеженням політичних прав усього населення.

Традиція – форма передавання соціального досвіду; ідеї, звичаї, норми, що передаються з покоління в покоління.

Узурпація – протизаконне захоплення влади; привласнення чийось прав на що-небудь.

Унітарна держава – форма державного устрою, яка базується на зверхності суверенітету (верховної влади), єдиної держави над адміністративно-територіальними одиницями, на які вона поділена.

Унія – об'єднання, союз. Унія буває державною, персональною, релігійною.

Федерація – форма державного устрою; союзна держава, що складається з кількох держав або державних утворень, кожне з яких, поряд із загальнофедеральними, має власні законодавчі, виконавчі та судові органи.

Фільварок – польське найменування товарного (тобто такого, що виробляє сільськогосподарську та іншу продукцію для продажу) великого феодалного господарства, в якому основною повинністю залежних селян була панщина.

Цензура – система державного контролю за змістом публікацій і засобами масової інформації.

Централізація – зосередження керівництва, управління в єдиному центрі; зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ.

Цивілізація – будь-яка форма існування живих істот, наділених розумом; історичні типи культур, локалізованих у часі та просторі; рівень суспільного розвитку і матеріальної культури, досягнутий певним суспільством.

Чумацтво – торгово візницький промисел в Україні

Шістдесятники – учасники руху за оновлення радянського суспільства в 60-ті рр. XX ст.; рух шістдесятників охоплював переважно молоду інтелігенцію, яка домогалася розширення свободи творчості, в Україні також виступала на захист національної культури, протистояла русифікації.

Шляхта – панівний соціальний стан у Польщі, Литві, а також на українських землях, що входили до складу цих держав у XV–XVIII ст. За походженням шляхта була польською, литовською, білоруською та українською.

Шовінізм – агресивна форма націоналізму, в основі якої лежить проповідь національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації.

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Практичні поради щодо підготовки до семінарського заняття

1. Докладно ознайомтеся з темою і планом заняття, кожним із винесених на розгляд питань.
2. Знайдіть і замовте у бібліотеці відповідні рекомендовані джерела та літературу, насамперед обов'язкову.
3. Прочитайте документальні джерела й основну літературу до кожного з питань семінару, намагаючись осмислити прочитане.
4. Законспекуйте необхідний матеріал, випишіть цитати.
5. Те саме зробіть із додатковою літературою, маючи на меті з'ясувати окремі деталі того чи іншого питання.
6. Складіть план і текст свого виступу на семінарському занятті з кожного питання.

Алгоритм характеристики історичної особи

1. Ознайомлення з особистістю

- ✓ походження, освіта, особливості держави, в якій народилась, формувалася і діяла особа;
- ✓ риси характеру, їхній вплив на вчинки людини і результати її діяльності;

2. Характеристика життєдіяльності

- ✓ політичні, соціальні, релігійні інтереси та цінності історичної особи, суперечності в поглядах і діях, їх обумовленість;
- ✓ основні напрямки діяльності, ідеї, наміри, мотивація вчинків;
- ✓ засоби, що використовувала людина для досягнення своєї мети.

3. Підсумки та значення діяльності особи, її оцінка свідками подій, сучасними істориками, самими студентами.

Алгоритм складання тез

(Тези – стислий виклад основних положень тексту, яким притаманна завершеність та чітка послідовність)

1. Поділіть текст на змістові блоки, встановіть чим вони взаємопов'язані.

2. Поставте запитання до кожного блоку з метою виокремлення основних положень.
3. Сформулюйте і запишіть чіткі відповіді на поставлені запитання. Намагайтеся використовувати слова, які несуть у собі найбільше смислове навантаження.
4. Спробуйте за допомогою складених тез передати зміст тексту.

Види тез

Цитатні	Відбір авторських тез із тексту
Вільні	Основні положення тексту формулюються своїми словами
Змішані	Цитати і вільний виклад авторської думки чергуються
Прості	Тези окреслюють головну думку частини тексту у вигляді ствердження або заперечення будь-чого
Складні	Тези, окрім ствердження або заперечення якоїсь думки, містять ще й її доведення.

Алгоритм складання конспекту

(Конспект – короткий письмовий виклад змісту статті, лекції, книги)

1. Запишіть на першій сторінці вихідні дані джерела над яким працюєте.
2. Уважно прочитайте текст, супроводжуючи читання підкресленням олівцем незрозумілих місць, незнайомих слів, нових імен, дат.
3. Складіть простий детальний план (послідовний перелік основних думок автора).
4. Під час повторного читання пунктів плану запишіть, як автор доводить основні думки виділених вами логічно-смислових частин.

5. На полях помічайте значення нових слів, понять, а також записуйте власні думки, коментарі, оцінки прочитаного.
6. Цитуйте лише те, на що можна буде посылатися як на авторитетний виклад думки.
7. Під час конспектування тексту великого розміру на полях вказуйте сторінки книги, які конспектуєте.

Типи конспектів

Плановий	Стислий (у формі плану) переказ прочитаного; короткий, простий і чіткий за формою.
Текстуальний	Створений з уривків оригіналу – цитат; джерело дослівних висловлювань автора.
Тематичний	Дає більш-менш вичерпну відповідь на поставлене запитання конкретної теми за умовами використання декількох джерел.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 6-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2016. – 720с. (Альма-матер). https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
2. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К., 2019. – 656 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>
3. Енциклопедія історії України: у 10-ти т. / редкол.: В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький [та ін.]. – К.: Наукова думка, 2005-2018. <http://resource.history.org.ua/item/0001124>
4. Пасічник М. Історія України: розвиток державності та культури : [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / М. С. Пасічник. - Вид. 3-є, допов. - Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. - 415 с.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2015. http://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_s_kifskykh_voien_do_nezalezhnosti/
6. Полянський О., Труба Р. Історія України: [навч. посіб. для сем. занять для студ. неіст. спец. ВНЗ] / Олег Полянський, Руслана Труба. – Львів, 2011. – 468 с <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf>
7. Революція Гідності: методичні матеріали. К., 2015. 46 с. https://don.kyivcity.gov.ua/files/2015/11/13/2015_metodichka_reviluciya_gidnosti_4.pdf
8. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів.– Харків, 2016. – 352 с.
9. Час народів. Історія України XIX століття: Навчальний посібник / За заг. ред. М. М.Мудрого. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. - 408 с. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Mudryi_Marian/Chas_narodiv_Istoriia_Ukrainy_XIX_st_olittia/

Додаткова

1. Історія України : А-Я : енцикл. довід. / упорядкув. та наук, ред.: І. Підкова, Р. Шуст, І. Гирич. НАН України. Інститут історії України. - К.: Генеза, 2008. - Вид. 3 доопр. і доповн. - 1520 с.
2. Історія України: посібник / за ред. Г. Темка, Л. Тупчієнка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002 – 480 с. (Альма-матер).
3. Історія України / за ред. В. Смолія. – 3-тє вид., доп. й перероб. - К.: Альтернативи, 2002. – 471с.
4. Історія України / кер. авт. кол. Ю. Зайцев. – Вид.4-те. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
5. Історія України: навч. - метод. посіб. для семінар. занять / В.М. Литвин, А.Г. Слісаренко, В.Ф. Колесник [та ін.]. – К.: Знання-Прес, 2006. – 460 с.

6. Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. / редкол.: В. А. Смолій [та ін.]. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – Т. 1. – 800 с.; – 2007. – Т. 2. – 724 с.
7. Мицик Ю. Історія України : навч. посіб. / Ю. Мицик, О. Бажан. – К. : Кліо, 2015. - 677 с.
8. Остафійчук В. Історія України: сучасне бачення: навч. посіб. / В. Остафійчук. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2006. – 422с.
9. Полянський О. Західна Україна у двох революціях: 1848–1918. Тернопіль: Джура, 1998. 52 с.
10. Полянський О. Валентин Мороз: постать на тлі епохи // Мандрівець. 2009. № 6. С. 83–88.
11. Полянський О. Українська національна революція 1917–1920 рр. в історичній концепції Валентина Мороза // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Л., 2009. Вип. 18. С. 682–693.
12. Полянський О. Історичні силуети. Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 1998. 128 с.
13. Полянський О. Курс лекцій з історії України. Остання чверть XVIII – середина XIX ст. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 192 с.
14. Полянський О. Армія нескорених. До 60-річчя УПА. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 48 с.
15. Полянський О. Український рух Опору в 1921 – 1939рр. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 64с
16. Русь «після Русі». Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорізького / [В. М. Горобець та ін.]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. - 351, [16] с. (Історія без цензури).
17. Таїрова-Яковлева Т. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини. К., 2018. 184 с.
18. Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців / [Михайло Відейко та ін. ; упоряд. Кирило Галушко]. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 351, [16] с. (Історія без цензури).
19. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – 2-ге вид., перероблене та розшир. – К.: Критика, 2005. – 584 с. <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Наукові та науково-просвітницькі центри

<http://repository.ldufk.edu.ua/> Репозитарій бібліотеки Львівського державного університету фізичної культури

<http://www.history.org.ua> – Інститут історії України Національної Академії Наук України.

<http://www.etnolog.org.ua> – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського

<http://www.archives.gov.ua> – Архіви України. Офіційний веб-сайт Державного комітету архівів України

<http://www.ukrmuseum.info/ua/main> – Музейний простір України

Тексти джерел та електронні бібліотеки

<http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.Вернадського

<http://www.lsl.lviv.ua> – Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника

<http://www.nplu.kiev.ua> – Національна парламентська бібліотека України

<http://www.litopys.org.ua> – Проект електронної бібліотеки давньої української літератури. Українські літописи, хроніки, життя, апокрифи, граматики, лексикони, історично-мемуарна проза, перекладні та поетичні твори, "Слово о полку Ігоревім" тощо.

<http://www.ukrlib.com.ua> – Найбільша в інтернеті електронна бібліотека української літератури. Містить також літературну енциклопедію, біографії майже всіх письменників України, шкільні твори, учнівські реферати, стислі перекази змісту творів.

<http://www.exlibris.org.ua> – Українська електронна бібліотека. Історія, публіцистика.

<http://www.ukrlib.com> – Українська бібліотека "Джерело"

<http://www.uahistory.cjb.net> – Історія України

Повнотекстові джерела

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3447/1/Poljanskyy%20O.%2c%20Truba%20R..pdf> – Полянський О. Історія України : навч. посіб. для семінар. занять / Олег Полянський, Руслана Труба. - Л. : ЛДУФК, 2011. - 468 с.

<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/6612/1/%d1%83%d0%ba%d1%80%20%d1%80%d1%83%d1%85%20%d0%be%d0%bf%d0%be%d1%80%d1%83.pdf>
Полянський О. Український рух опору в 1921–1939 рр. / О. Полянський. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 64 с.

http://history.franko.lviv.ua/yak_content.htm - Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – 2-ге вид., перероблене та розшир. – К.: Критика, 2005. – 584 с.

<http://history.franko.lviv.ua/dovidnyk.htm> – Довідник з історії України. А-Я / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста; Ін-т істор. досліджень ЛНУ ім. І. Франка. – 2-ге вид., доопрац. і доп. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.

http://history.franko.lviv.ua/gryc_content.htm – Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX–XX ст. / Я. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.

<http://zhnyva33.narod.ru/part2.html> – Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Р. Конквест; [пер. з англ.]. – К.: Либідь, 1993. – 383 с.

<http://www.info-library.com.ua/books-book-66.html> – Бойко О. Д. Історія України: навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 3-тє вид., доп. – К.: Академвидав, 2010. – 688 с. (Альма-матер).

<http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html> – Білоцерківський В. Я. Історія України: навч. посіб. / В.Я Білоцерківський. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 536 с.

<http://javot.net/uadoc/grushevs/title.htm> – Грушевський М. Ілюстрована Історія України.

Інше

<http://www.histori.com.ua/news.php> – Історія: цікавинки.

<http://www.history.com.ua/> – Український історичний портал

<http://www.info-library.com.ua/> – Книги у повнотекстовому форматі.

<http://www.ucrainica.com.ua/> – Відкритий гуманітарний портал.

<http://forum.milua.org/> – Військова історія України.

<http://www.tern.ukrpack.net/ура/ураук.htm> – Українська Повстанська Армія.

www.cossackdom.com Історія українського козацтва

www.prostir.museum – Музейний простір України.

<http://likbez.org.ua/ua/> – Ресурс історії України: маловідомі факти, події тощо.

<http://heroes.profi-forex.org/ua/category/articles> – Історія України: постаті, події, дати.